

SÁNTA FERENC: ISTEN A SZEKÉREN (VÁLOGATOTT NOVELLÁK)

Sánta Ferenc a mai magyar prózairodalom legjelentősebb alakjainak egyike. A kritika, az irodalmi közvélemény írói indulása óta (1954) többnyire csak rokonszenvvel, elismeréssel, aggódó-bátorító biztatással figyelte pályáját. Novellás kötetei (*Téli virágzás*, *Farkasok a küszöbön*), regényei (*Az ötödik pecsét*, *Húsz óra*) a szó legjobb értelmében eseményszámba mentek az elmúlt másfél évtized irodalmi életében (mint ahogy a belőlük készült filmek, televíziós játékok is a maguk műfajában).

Nem „kényeztetés” volt ez, hanem az eredeti tehetségnek joggal kijáró tisztelet és megbecsülés. Mégis, Sántánál kevésbé markáns íróegyniséget talán elkaptott, elkényeztetett volna ez a fogadtatás. Sánta Ferencben azonban — ezt bizonyítja most megjelent novellás kötete is — rendkívüli művészi önfegyelem él, magával szembeni szigor, magát meg-megújítani képes alkotói erő munkál.

Ez a fegyelem, ez a szigor és erő válogatta, rendezte a kötet novelláit is össze a másfél évtized novellaterméséből. Ez a kötet nem követ szoros értelemben vett időrendet, de nem ismétli gépiesen az előző kötetekben kialakult sorrendet, ciklikus beosztást sem. Pedig akármelyik szerkesztési elv természetes és magától értetődő lenne: az írói fejlődés menetét érzékeltetné, az eddigi pálya „hosszmetszetét” adná mindkettő. És így, novellák átvételével és kihagyásával, újabb írásokkal való kiegészítéssel vállalhatja az író, önmagát újra és teljesebben megmutatva.

Sánta új kötete azonban nem így vall, pontosabban: nem csak vall az íróról. Vall is, de mintha válaszolna is a műve körüli, időnkénti vitákra, azokra a „kérdőjelekre”, amelyeket kritikák, tanulmányok tettek föl útját, fejlődését, pályájának távlatait latolgatva.

Vall azzal, hogy megtartja első közölt novelláját, a föltűnést keltő *Sokan voltak*-at, s vele az első kötet gyermekkori élményekből táplálkozó, balladisztikus-lírai novelláinak legjavát, vállalva azt a kezdetet, amelyet az egyébként elismerő kritika — aggódva, elődöket, példaképeket keresve — túl gyakran rokonított Tamási Áron, Móricz Zsigmond novelláival. De vall azzal is, hogy ide, a kötet elejére sorakoztatja még a második novellás kötet (*Farkasok a küszöbön*) olyan darabjait is, amelyek bár későbbiek, hangvételükkel, témakörükkel, előadásuk ritmusával ezekhez illenek.

Középpütt helyezkednek el azok a novellák, amelyek az 1945 utáni paraszti életből vett problémáikkal és drámai megjelenítő módszerükkel az első „megújulás”-t reprezentálják Sánta Ferenc pályáján, és amelyek a *Húsz óra* világát idézik föl az olvasó emlékezetében.

A kötet végére kerültek az olyan művek, amelyeknek sora valójában már a *Húsz óra* (1964) megírása előtt megindult, és amelyeket *Az ötödik pecsét* körüli viták szinte a magyar gondolati próza új típusának előkészítőiként vizsgálva, az egyetemes kérdésekre elvont-jelképes, „korfeletti válasz” megfogalmazását kereső írásokként jellemezték. (Sánta Ferenc írói útját nézve lehetetlen novelláiról úgy beszélni és

írni, hogy regényeit ne idézzük, mint ahogy regényei vitáinál is bebizonyosodott: nem lehet regényeiről beszélni novellái számbavétele nélkül.)

Ez az elrendezés — úgy véljük — egyúttal tehát válasz is azokra a kérdésekre, amelyek azt mérlegelték, merre tart hát Sánta Ferenc. Annál is inkább válasz, mert a novellák harmadik csoportját gyarapítják a kötetben még meg nem jelent, de *A Müller család halálá-*val kezdődő novellákat folytató *A veder és a Halálnak halála* című írások. (Mindkettőből televíziós játék is készült.) A választ, természetesen, nem fogalmazhatjuk szavakba Sánta Ferenc nevében, de a kötet elrendezését nyomon követve láthatjuk, hogy a nem is egészen indokolatlan kritikusi aggodalmak ellenére Sánta Ferenc azt vállalja és folytatja művéből, ami mélyebb, ami talán népszerűtlenebb, ami kemény próbára tesz írókat és olvasókat egyaránt. Valami, szinte kegyetlen fegyelemmel tülemkedik a kézzelfoghatóan konkrét tárgyszerűségen, remélve, hogy az emberi társadalom és lélek természetének olyan titkaiba hatolhat be, amelyeket hol rettegvé-szorongva, hol boldog megkönnyebbüléssel megsejtünk ugyan, de még meg nem magyaráztunk önmagunknak.

Azt is vállalja ezzel Sánta, hogy bizony komor hangulatú kötetet ad az olvasó kezébe, talán minden előző köteténél komorabbat, de lehetetlen észre nem venni a nyomorúság, a társadalom nyomása alatt deformálódó személyiség, az önmérsztő vívódás, az elkészerítő és megszegyenítő kiszolgáltatottság vissza-visszatérő motívumai mögött a halálon is diadalmaskodó, az emberbe, a humánumba, a jószágba vetett företlen hit bölcs derűjét.

Mert Sánta Ferenc birtokában van — erről bizonyosságot tett — annak az erénynek, amelyik úgy igazán csak a valódi íróművészeknek adatott meg: a bennünk rejlő gyöngeségek őszinte kimondásához szükséges bátorságnak. Annak a bátorságnak, amelyik, mint valami varázslat, képes legyőzni a kimondott, nevén mevezett, és így szíven talált rosszat: ezzel föl szabadítani a vissza-visszarettenő, önmagában néha nem bízó jószágot, az ember eredendő és legfőbb, emberi mivoltát fémjelző tulajdonosságát.

Az ehhez szükséges művészi eszközök finomításán dolgozó Sánta Ferenc útját minden olvasója várakozva figyeli. (*Szépirodalmi Könyvtadó 1970.*)

NACSÁDY JÓZSEF

KARINTHY FERENC: EPEPE

Karinty Ferenc új regényének — amely már folytatásos közlése idején is komoly sikert aratott és élénk visszhangot váltott ki — külső cselekménye könnyen összefoglalható néhány mondatban. Budai, a neves magyar nyelvész Helsinkibe készül egy nemzetközi nyelvészkongresszusra. Repülőgépre ül, de az átszállást elvétí, és leszálláskor Helsinki helyett egy ismeretlen világvárosban találja magát, egy olyan metropolisban, amelynek nevét és földrajzi fekvését képtelen meghatározni, s amelyben az emberek közötti érintkezés alapvető eszköze, a nyelv és a hozzá kapcsolódó írásrendszer mindvégig ismeretlen és megfejthetetlen marad számára. Hiába szeretné az illetékesek tudomására hozni kellemetlen helyzetét és kívánságait, egyszerűen nem tudja megértetni magát. Minden igyekezete, erőfeszítése, módszeres és rafinált kísérlete kudarccal végződik. Rutinos nyelvész léteire sem képes megfejteni a rejtélyes nyelvet, így az idegen világváros, e „vég nélküli kő-, beton- és téglarengeteg” foglya marad.

Fantasztikus-utópisztikus kalandregény lenne hát az *Epepe*? Semmiképpen nem, illetőleg nemcsak az, hiszen az egész mű napjaink valóságához kötődik, a hős önmagában is érdekes kalandjai pedig messze túlmutatnak eredeti jelentésükön. Karinty regénye — meggyőződésünk szerint — a modern, túlszűfolt nagyvárosokban élő embereket leginkább fenyegető veszélyek, a közöny, a magány, az elidegenedés,